

O R H A N
PAMUK

**Cosí divného
v mé hlavě**

Argo

COSI DIVNÉHO V MÉ HLAVĚ

**aneb život, dobrodružství
a sny prodavače bozy Mevluta Karataše
a jeho přátel
jakož i
obrázek života v Istanbulu
mezi lety 1969 a 2012,
zachycený očima řady lidí**

O R H A N
PĀMŪK

**COSI DIVNÉHO
V MÉ HLAVĚ**

aneb život, dobrodružství
a sny prodavače bozy Mevluta Karataše
a jeho přátel
jakož i
obrázek života v Istanbulu
mezi lety 1969 a 2012,
zachycený očima řady lidí

/ Román /

Přeložil Petr Kučera

Argo

Czech edition © Argo 2020

A STRANGENESS IN MY MIND – KAFAMDA BİR TUHAFLIK

Copyright © 2014, Orhan Pamuk

All rights reserved

Translation © Petr Kučera 2020

ISBN 978-80-257-3174-1 (váz.)

ISBN 978-80-257-3274-8 (e-kniha)

Věnováno Asli

Měl jsem melancholické myšlenky...
cos divného v mé hlavě,
pocit, že nepatřím ani do onoho času,
ani na ono místo.

William Wordsworth, *Předehra*

Onen člověk, který si obsadil jistý kus pozemku, prohlásil: Tohle je mé!
a našel dost prostoduchých lidí, kteří mu to uvěřili, byl skutečným
zakladatelem občanské společnosti.

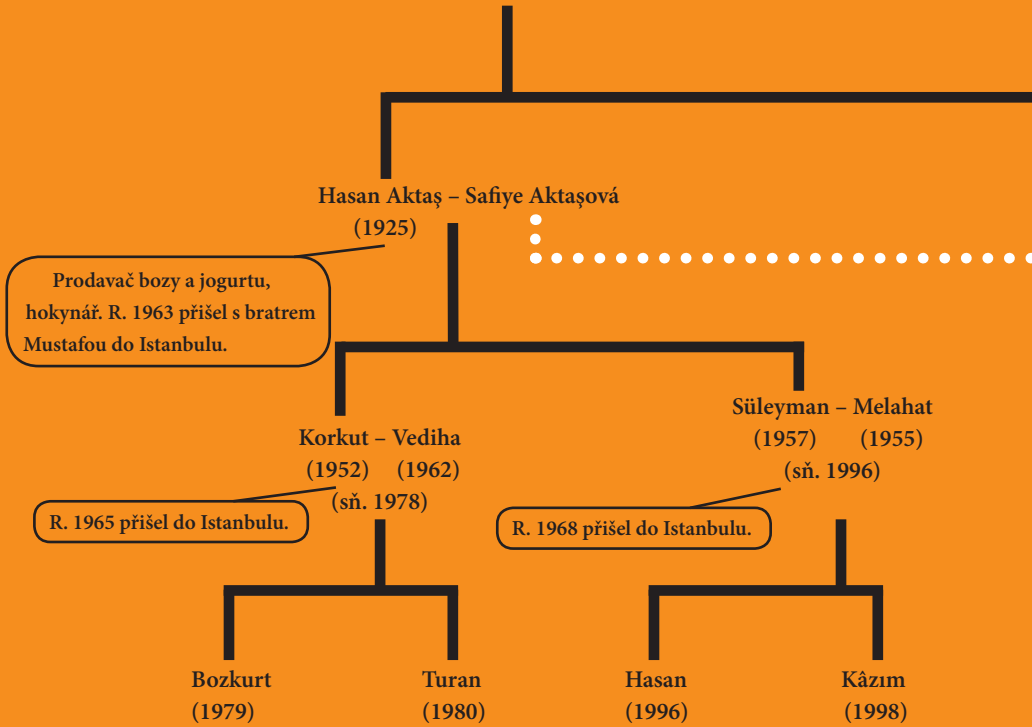
Jean-Jacques Rousseau,
Rozprava o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi

Hloubka propasti mezi osobními a veřejnými názory našich občanů
je důkazem síly našeho státu.

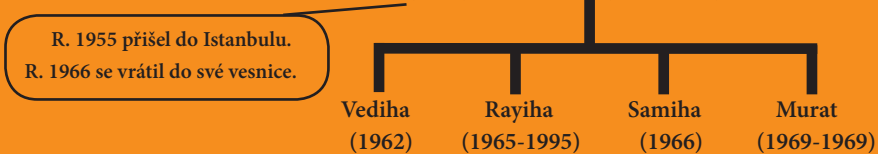
Celâl Salik, *Spisy*

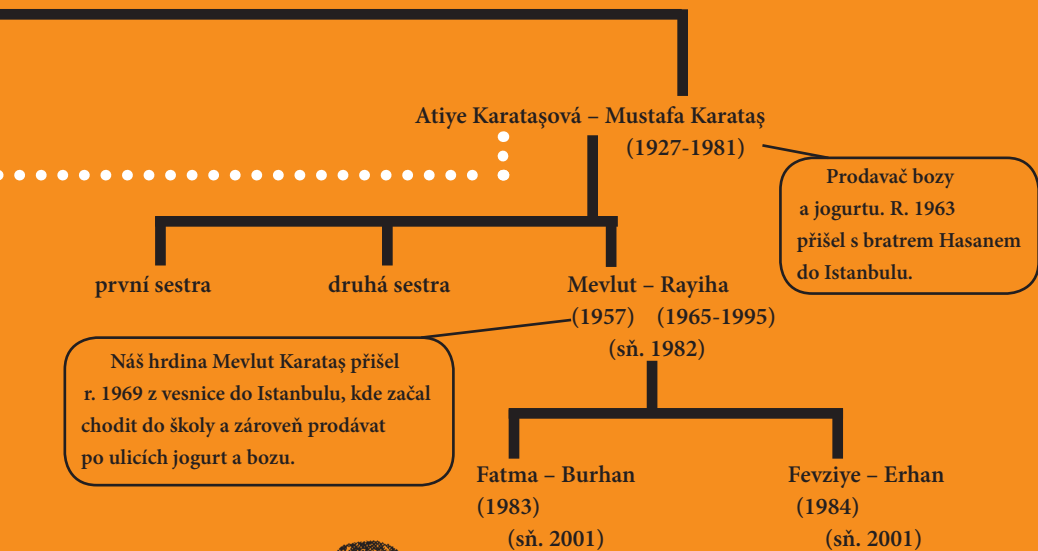
Rodiny prodavačů jogurtu a bozy bratři Hasana Aktaše a Mustafy Karataše

(kteří se oženili se sestrami Safiyí a Atiyí)

Hrbáč Abdurrahman efendi - Fevziye
(1933) (1946-1969)

ČÁST I

Čtvrtek 17. června 1982

Nebývá zvykem vydat mladší sestru,
dokud je starší svobodná.

İbrahim Şinasi, Básníková svatba

Lež, co se má vyslovit, nezůstane v puse, krev, co má vytéct,
nezůstane v žíle, a dívka, co má být unesena,
nezůstane doma.

*Lidové rčení z Beyşehiru
(oblast İmrenler)*

Mevlut a Rayiha

Unést dívku není jen tak

Toto je příběh života a snů prodavače bozy a jogurtu Mevluta Karataše. Mevlut se narodil roku 1957 na samém západě Asie, v chudé středoanatolské vesnici s výhledem na zamlžené jezero v dálce. Ve dvanácti letech přišel do Istanbulu a od té doby žil vždy tam, v hlavním městě světa. V pětadvaceti unesl z vesnice dívku; byla z toho taková divná záležitost, která poznamenala celý jeho život. Vrátil se do Istanbulu, oženil se a narodily se mu dvě dcery. Bez chvíle oddechu pracoval v rozličných zaměstnáních, prodával jogurt, zmrzlinu, pilaf, dělal číšníka. Ale nikdy nepřestal roznášet po večerech v ulicích Istanbulu bozu a sprádat zvláštní sny.

Náš hrdina byl vysoké postavy, statný, ale s jemnou stavbou těla, a pohledný. Měl dětskou tvář, jež v ženách vzbuzovala něhu, kaštanové vlasy, bdělý a bystrý pohled. Tu a tam laskavým čtenářům připomenu, že jeho obličej vypadal chlapecky nejen v mládí, ale dokonce i po čtyřicítce a že ho ženy považovaly za hezkého, neboť tyto dva Mevlutovy základní rysy jsou důležité pro pochopení našeho příběhu. Naproti tomu nebude třeba, abych nějak zvlášť zdůrazňoval, že Mevlut byl věčný optimista a dobrák – podle některých prostáček –, to uvidíte sami. Kdyby se mí čtenáři s Mevlutem tak jako já osobně seznámili, dali by ženám, jež mu připisovaly chlapecký šarm, za pravdu a uznali by, že nepřeháním, jen abych dodal svému příběhu barvitosti. Při této příležitosti bych vůbec rád uvedl, že v této knize, která se zcela opírá o skutečné události, nikdy nebudu přehánět a některé minulé prazvláštní příhody pouze uspořádám tak, aby to čtenářům pomohlo lépe je sledovat a chápat.

V zájmu lepšího osvětlení života a fantazií našeho hrdiny začnu zprostředkovaně jeho příběhu a vyličím nejdřív, jak Mevlut v červnu 1982 ze vsi Gümüşdere (spadající do okresu Beyşehir, kraj Konya, a sousedící s jeho rodnou obcí) unesl dívku. Onu dívku, jež byla svolná s ním utéct, spatřil Mevlut poprvé čtyři roky předtím na jedné svatbě v Istanbulu. Byla to svatba jeho bratrance Korkuta a konala se roku 1978 ve čtvrti Mecidiyeköy. Mevlut nemohl pranic uvěřit, že ona krásná dívka, kterou na svatbě spatřil, vlastně ještě dítě (bylo jí třináct), jeho city opětovala. Byla to mladší sestra nevěsty a Istanbul viděla poprvé v životě. Mevlut jí tři roky psal milostné

dopisy. Dívka nikdy neodpověděla, ale Korkutův bratr Süleyman, který dopisy doručoval, Mevlutovi neustále dodával naději a povzbuzoval ho, ať v psaní pokračuje.

A když došlo na únos, Süleyman bratrancí opět pomáhal. Ve vlastní dodávce značky Ford dovezl Mevluta z Istanbulu do vesnice, kde prožil dětství. Oba přátelé nenápadně zosnovali plán únosu. Podle něj měl Süleyman čekat v dodávce na Mevluta a unesenou dívku hodinu od vsi Gümüşdere a pak s nimi zamířit na sever, zatímco si všichni budou myslet, že oba milenci vyrazili směrem na Beyşehir, přejet hory a vysadit je na nádraží v Akşehiru.

Mevlut si plán několikrát prošel a dvakrát potají navštívil klíčová místa – studánku s chladnou vodou, úzký potok, lesnatý kopec, dvorek za dívčíným domem. Ze Süleymanovy dodávky vystoupil půl hodiny před akcí, zašel na vesnický hřbitov u cesty a před náhrobními kameny prosil Boha, aby vše dobře dopadlo. Sice si to nechtěl přiznat, ale cítil k Süleymanovi jakousi nedůvěru. Co když nepřijede na smluvené místo, ke studánce? Honem si tuhle děsivou myšlenku zakázal, protože by mu jenom popletla hlavu.

Na sobě měl Mevlut plátěné kalhoty, které si koupil v jednom krámkě v Beyoğlu ještě za školních let, kdy s otcem prodávali jogurt, modrou košili a boty, jež si pořídil u Sümerbanky, než šel na vojnu.

Po setmění si přidřepil k pobožené zdi zahrady. V zadním okně bílého domu dívčina otce, Hrbáče Abdurrahmana, byla tma. Přišel o deset minut dřív. Byl jako na trní, v jednom kuse vzhlížel k tmavému oknu. Na mysli mu tanuly příběhy nešťastníků ze starých časů, co se při pokusu unést dívku chytily do pasti krevní msty a byli zastřeleni, a mladíků, kteří ve tmě zabloudili a byli dopadeni. Také si vzpomněl na případy, kdy si dívka na poslední chvíli vše rozmyslela, nikam nešla, a její nápadník si tak utrhл ostudu, a netrpělivě vstal. Bůh ho jistě ochrání.

Zaštěkali psi. Okno se na okamžik osvětlilo a pak zase ztmavlo. Mevlutovi bušilo srdce až v krku. Vykročil k domu. Mezi stromy zaslechl šelest a pak dívka zašeptala jeho jméno:

„Me-vlu-te!“

Byl to něžný hlas, hlas někoho, kdo četl jeho dopisy z vojny a důvěroval mu. Mevlut si vzpomněl, jak láskyplně a dychtivě každý z těch stovek dopisů psal, jak celou svou existenci zasvětil úsilí přesvědčit onu krásnou dívku, vybavil si své sny o štěstí. A vida, nakonec se mu podařilo na dívku

zapůsobit. Nic neviděl, ale kráčet tajuplnou nocí za hlasem jako náměsíčník.

Ve tmě našli jeden druhého. Bezděčně se chytli za ruce a dali se do běhu. Když se však po deseti krocích rozštěkali psi, ztratil Mevlut orientaci. Pokoušel se jít dál podle instinktu, ale v hlavě měl zmatek. Uprostřed noci vypadaly stromy jako betonové zdi, co se vynořovaly ze země a vzápětí mizely, a oni kolem nich jako ve snu procházeli a do jediného nevrátili.

Na konci pěšiny se, jak si to Mevlut předem naplánoval, pustili do svahu, který se před nimi objevil. Úzká cesta vinoucí se mezi skalami a stoupající vzhůru po úbočí byla najednou strmá, jako by šplhala k zatažené černočerné obloze. Asi půl hodiny lezli nahoru a pak bez přestávky pokračovali ruku v ruce po hřebeni kopce. Byla odsud vidět světla Gümüşdere a dále vzadu Cennetpınar, kde se Mevlut narodil a vyrostl. Aby případné pronásledovatele nezavedl do vlastní vesnice a snad i zhatil Süleymanův tajný plán, má-li nějaký, vydal se Mevlut bezděčně opačným směrem.

Psi stále štěkali jako pominutí. Mevlut pochopil, že už je ve vsi cizincem, že ho žádný pes nepoznává. O něco později se ze směru od Gümüşdere ozval výstřel. Ovládli se a nezměnili rychlost chůze, avšak když se psi, co na okamžik ztichli, zase dali do štěkání, rozběhli se ze svahu dolů. O obličej se jim otíraly listy a větve, do nohavic zachytávaly trny. Mevlut ve tmě neviděl a měl pocit, že každou chvíli zakopnou o kámen a svalí se na zem, ale nic takového se nestalo. Ze psů měl strach, nicméně věděl, že Bůh nad ním a Rayihou drží ochrannou ruku a že v Istanbulu povedou velmi šťastný život.

Jakmile se celé zadýchaní dostali na cestu do Akşehiru, byl si Mevlut jistý, že nepřišli pozdě. A jestli dorazí i Süleyman se svou dodávkou, nikdo už mu Rayihu nesebere. Pokaždé, když se Mevlut pouštěl do psaní dopisu, představoval si dívčinu půvabnou tvář a její nezapomenutelné oči, vyslovoval její krásné jméno a pln nadšení ho pečlivě vypisoval do záhlaví: Rayiha. Sotva si na to všechno vzpomněl, nedokázal radostí stát na místě a přidal do kroku.

Teď ve tmě unesenou dívku vůbec neviděl. Chtěl se jí alespoň dotknout, políbit ji, jenomže Rayiha se tomu rancem, který nesla, jemně bránila. Mevlutovi se to líbilo. Byl rozhodnut se ženy, s níž měl strávit celý život, před svatbou nedotknout.

Ruku v ruce přešli malý most přes Sarpský potok. Rayižina ruka byla lehká a drobná jako ptáček. Z hučící bystřiny stoupal chladný vzduch, vonící tymiánem a vavřínem.

Noc se rozjasnila fialovým světlem; potom zahřmělo. Mevlut se vyděsil, že je před dlouhou cestou vlakem zastihne déšť, ale do kroku nepřidal.

O deset minut později spatřili v dálce u zurčící studánky zadní světla Süleymanovy dodávky. Mevlut se štěstím skoro zalkl. Vyčetl si, že o Süleymanovi pochyboval. Dalo se do deště. Radostně se rozběhli, avšak oba byli unavení a světla fordky byla dál, než si mysleli. Než se k dodávce dostali, promokli v lijáku na kost.

Rayiha se se svým rancem posadila do tmavého nákladního prostoru. Mevlut a Süleyman to takhle naplánovali: jednak pro případ, že by Rayižin útěk vyšel najevo a četníci dělali na silnicích prohlídky, jednak proto, aby Rayiha nepoznala Süleymana.

Když si sedali dopředu, prohlásil Mevlut: „Nikdy v životě nezapomenu, že ses zachoval jako kamarád, Süleymane, jako bratr!“ Neudržel se a vši silou bratrance objal. Že Süleyman neprojevil stejné nadšení, si vykládal tím, že se ho dotkl svou nedůvěrou.

„Přísahěj, že o mý pomoci nikomu neřekneš,“ odtušil Süleyman.

Mevlut přísahal.

„Nezavřela zadní dveře,“ konstatoval Süleyman. Mevlut vystoupil a ve tmě přešel za dodávku. Když za dívkou zavíral dveře, zablesklo se a celá obloha, hory, skály, stromy, všechno se na okamžik rozjasnilo jako vzdálené vzpomínky. Mevlut poprvé zblízka spatřil obličej ženy, s níž měl strávit celý život.

A až do konce života si měl onen okamžik, ten pocit čehosi divného, často připomínat.

Dodávka se dala do pohybu. Süleyman hlesl „Na, usuš se tím,“ a podal Mevlutovi hadr, který vytáhl z palubní přihrádky. Mevlut k němu přičichl, a když usoudil, že není špinavý, podal ho otvorem mezi kabinou a nákladním prostorem dozadu dívce.

„Ty ses neusušil,“ prohlásil o hodnou chvíli později Süleyman. „Jinej hadr nemám.“

Déšť bubnoval na střechu, stěrače vydávaly podivné stony, ale Mevlut věděl, že míří do hlubokého ticha. Bledá, naoranžovělá světla auta rozrážela

hustou tmou lesa. Mevlut mnohokrát slyšel, že vlci, šakalové a medvědi se po půlnoci scházejí s duchy z podzemí, a v noci v ulicích Istanbulu sám často narazil na stíny mytických tvorů a démonů. Byla to temnota, v níž džinové se špičatými ocasy, obři s ohromnými nohama a rohatí kykloповé lapili zmatené zbloudilce a nenapravitelné hříšníky a odnášeli je do podsvětí.

„Ty mlčíš jak ryba,“ popíchl Süleyman Mevluta.

Mevlut tušil, že prapodivné mlčení, do něhož se hroužil, potrvá léta.

Kdykoliv se snažil přijít na to, jak se chytil do té pasti, již mu život nacheystal, docházel k závěru, že se to stalo proto, že psi štěkali a on ve tmě zabloudil, a přestože moc dobře věděl, že to je falešná úvaha, chtěl nechtěl jí věřit, neboť to byla alespoň nějaká útěcha.

„Děje se něco?“ zeptal se Süleyman.

„Ne.“

Světla dodávky přibrzdžující v zatáčkách zablácené, úzké silnice odkrývala skály, přízraky stromů, mlhavé stíny a tajuplné objekty a Mevlut na všechny ty divy hleděl soustředěně jako někdo, kdo dobře ví, že je jaktěživ nezapomene. Spolu s uzounkou cestou se občas kroutili do výšky, aby vzápětí zase klesali, a tiše jako zloději projížděli tmou v jakési vsi ztracené v bahně. Ve vesnicích se vždycky rozštěkali psi a potom opět nastávalo tak hluboké ticho, že Mevlut nevěděl, jestli ta podivnost je v jeho hlavě, nebo ve světě. Ve tmě viděl siluety bájných ptáků. Viděl nesrozumitelná písmena napsaná podivuhodnými tahy a zbytky ďábelských vojsk, jež těmito odlehlými místy před staletími prošla. Viděl stíny těch, co zkameněli pro své hříchy.

„Hlavně toho nezačni litovat,“ promluvil Süleyman. „Není se čeho bát. Nikdo po vás nejde. Kromě starýho Hrbáče beztak už nejspíš vědí, že holka utekla. Hlavně o mně nikomu neříkej. To pak bude hračka přesvědčit Hrbáče Abdurrahmana. Za pár měsíců vám oběma odpustí. Než skončí léto, půjdete mu oba políbit ruku.“

V prudkém stoupání se v ostré zatáčce začala zadní kola dodávky v bahně protáčet naprázdno. Mevlut si na vteřinu představil, že všechno skončilo a že se bez zvláštních událostí Rayiha vrátí do své vesnice a on sám domů do Istanbulu.

Nicméně dodávka pokračovala v cestě.

O hodinu později její světlometry ozářily pár osamocených domků a těsné uličky městečka Akşehir. Nádraží bylo na druhé straně města, na předměstí.

„Hlavně se od sebe neoddělujte,“ řekl Süleyman, když je vysazoval na nádraží. Vrhł pohled na dívku čekající s rancem v ruce ve tmě. „Nechci, aby mě viděla, radši nevylezu z auta. Teď už jsem za to všechno taky zodpovědný. Musíš se postarat, aby Rayiha byla šťastná, jasný, Mevlute? Teď je to tvoje žena, už se nedá couvnout. Nějaký čas se v Istanbulu ukrývejte.“

Mevlut a Rayiha se dívali za Süleymanovou dodávkou, dokud se její červená koncová světla neztratila ve tmě. Aniž se drželi za ruce, vešli do staré budovy akşehirského vlakového nádraží.

Uvnitř se vše třpytlo ve světle zářivek. Mevlut se dívce, kterou unesl, podruhé podíval do tváře, tentokrát velmi bedlivě a zblízka, a když se ujistil o tom, co již viděl, když zavíral dveře korby dodávky, a čemu nemohl uvěřit, ucukl očima.

Tohle nebyla dívka, kterou spatřil na svatbě bratrance Korkuta. Byla to její starší sestra. Na svatbě ukázali Mevlutovi krásnou dívku a pak mu místo ní podstrčili její sestru. Mevlut si uvědomil, že byl podveden, cítil se zahanben a nedokázal se dívce – ani si nebyl jistý, jestli se vůbec jmenuje Rayiha – dívat do obličeje.

Kdo a jak s ním tuhle hru sehrál? Když šel k pokladně, slyšel ozvěnu vlastních kroků zdálky, jako by to byly kroky kohosi jiného. Staré nádražní budovy měly Mevlutovi připomínat oněch pár minut až do konce života.

Koupil dva lístky do Istanbulu a připadal si při tom jako někdo, kdo ve snu stojí u pokladny.

„Hned tady bude,“ prohlásil úředník. Ale vlak nepřišel. Seděli na konci lavičky v malé čekárně nacpané do posledního místečka košíky, balíky, kufry a unavenými cestujícími a neřekli si jediné slovo.

Mevlut si vzpomínal, že Rayiha, nebo spíš ta kráska, kterou za Rayihu považoval, měla starší sestru. Tahle dívka se totiž opravdu jmenovala Rayiha. Süleyman o ní před chvílí takhle mluvil. A Mevlut jí psal milostné dopisy, kde ji oslovoval Rayiho, jenomže na mysl měl někoho jiného či přinejmenším jinou tvář. Mevlut si pomyslel, že ani nezná jméno krásné sestry ve svých představách. Nebylo mu zcela jasné, jak byl oklamán, vlastně si to ani nepamatoval, a to z podivnosti v jeho hlavě činilo součást pasti, do níž se chytil.

Když seděli na lavici, podíval se Rayize jen na ruku. Ještě před chvílí tuhle ruku láskyplně tiskl; ve svých milostných dopisech se zmiňoval o tom, že myslí na to, jak ji sevře ve své dlani; byla to dobře tvarovaná, hezká, rovná ruka. Poklidně spočívala v jejím klíně a tu a tam obezřetně upravila záhyb na ranci či na sukni.